

Teodora Trajković
Muzikološki inštitut SANU
Beograd, Srbija
teodora.trajkovic93@gmail.com

Ob stoti obletnici rojstva Zlatana Vaude

V srbski nacionalni zgodovini so se, poleg domačih umetnikov, izkazali tudi glasbeniki, ki niso bili srbskega rodu. V XIX. stoletju so to bili glasbeniki s Češkega, v obdobju med dvema svetovnjima vojnama ruski emigranti, ki so po oktobrski revoluciji in državljanski vojni našli svoj novi dom v Kraljevini SHS/Jugoslaviji, po drugi svetovni vojni pa so pomembno sled pustili tudi slovenski skladatelji in glasbeniki, ki so svoje življenje preživeli v Srbiji, kjer so aktivno sodelovali in oblikovali glasbeno sceno države, ki je na tem polju kar dolgo imela precej skromne dosežke. Njihovo sodelovanje v srbskem glasbenem življenju neprekinjeno traja že več kot sto let. Raznovrstna in mnogoteri dejavnost glasbenikov, Slovencev v Beogradu, je opazna v različnih sferah, njihova zastopanost pa se vidi v vrsti znamenitih skladateljev, glasbenih umetnikov vseh profilov, glasbenih pedagogov – od učiteljev na osnovnih šolah, do profesorjev na Glasbeni akademiji (sedaj Fakulteti za glasbeno umetnost) – do članov profesionalnih orkestrov in zborov. Tako po številu, kot po pomenu in kakovosti, so slovenski glasbeniki pomembno in opazno prispevali k razvoju srbske glasbene kulture.

V zgodovini srbske glasbe izstopajo trije slovenski skladatelji, ki so s svojo dejavnostjo pustili posebno sled, in to so Davorin Jenko (1835–1914), Mihovil Logar (1902–1998) ter Zlatan Vauda (1923–2010). Najmlajši med omenjenimi slovenskimi glasbeniki, Zlatan Vauda, je bil rojen 14. januarja 1923 v Šmarjeti (danes Pernice) pri Mariboru, in letos mineva sto let od njegovega rojstva.

Prva znanja v zvezi z glasbo je Vauda pridobil v družinskem krogu. Na njegov razvoj je vplival predvsem dedek, Vinko Vauda, skladatelj in dirigent v Vrežju pri Ljutomerju. V začetku druge svetovne vojne, leta

1941, so Vaudo, skupaj z družino odpeljali v mariborsko taborišče. Od tam so pozneje bili odpeljani v Srbijo, kjer najdejo pribežišče najprej v Gruži, nato pa v vasi Stanovo pri Kragujevcu. S komponiranjem in dirigiranjem se je Vauda začel ukvarjati med vojno. Na Glasbeno akademijo se je vpisal leta 1947, v skupino profesorja Marka Tajčevića, ki je prepoznal njegov potencial za ukvarjanje z glasbo. Istega leta je mladi skladatelj pričel kariero kot dirigent in glasbeni pedagog v KUD-u „Goran“. Po končanem študiju se je izpopolnjeval na poletnih tečajih, pri dirigentu Hansu Swarovskemu in skladatelju Hansu Jelineku, oba sta bila profesorja na Dunajski glasbeni akademiji. Med svojimi izpopolnjevanji se je Vauda seznanil z avantgardnimi glasbenimi tokovi in dodekafonijo, toda v svojem skladateljskem ustvarjanju jih ni uporabljal. Največji prispevek Vaudinega celotnega delovanja v glasbenem in kulturnem življenju Beograda, se morda nanaša na obdobje od 1952 do 1986, ko je bil dirigent Otroškega zbora Radio-televizije Beograd. Dolgoletno posvečeno prizadevanje je rezultiralo z velikim številom del v njegovem opusu, posvečenim temu ansamblu, s katerimi je nastopal na številnih festivalih, tako v Srbiji, kot v tujini. Nekateri med temi festivali so Dubrovniške poletne igre, BEMUS, Zmajeve igre v Novem Sadu, prireditve Veliki šolski čas v Kragujevcu in mnogi drugi. Otroški zbor je pod Vaudino dirigentsko palico izvedel veliko število del jugoslovanskih avtorjev, in je tako ta ansambel dal pomemben doprinos k umetniškemu in glasbenemu življenju v deželi, ter k promociji in afirmaciji domačega ustvarjanja.

Dolgoletno delo z Otroškim zborom se odraža v Vaudinih številnih pesmih za otroke, ter v otroški operi *Ježeva kuća*, katero je skladal leta 1957, v sodelovanju z libretistom Jovanom Aleksićem, po istoimenski zgodbi Branka Ćopića. Čeprav iz Vaudinega opusa najpogosteje izstopajo otroški zbori, katerih je okoli 70, njegova celotna ustvarjalnost zajema okoli 300 del. Ko gre za scenska dela, izstopa že omenjena opera *Ježeva kuća*, scenski oratorij *Maslačak*, otroški oratorij *Mesec ljubavi* ter oratorij *Jutro*, navdihnjen s pesmimi Petra Zubca, posvečenimi žrtvam v Kragujevcu, katerim je Vauda posvetil tudi oratorije *Otvorena pjesma* na besedilo Jura Kaštelana in *San im čuva istoriju*. Poleg zborovske in scenske glasbe, je pomemben prispevek razviden tudi na polju komorne glasbe, in je treba omeniti *Pastele I in II* za pihalni kvintet, *Seanse I, II in III* (komponirane v obdobju od 1969 do 1972), ki so intimne izpovedi ozvočene s pozorno izbranimi tonskimi sredstvi; več ciklov solo pesmi, *Pokošene osmehe* za sopran in pihalni kvintet, šest godalnih kvartetov, *Dialog* za oboo in violončelo, *Aforizme* za klarinet, *Sonata Brevis* za klarinet in klavir. Med instrumentalno glasbo izstopa *Koncert za klarinet in orkester*, komponiran leta 1959. Zanimiv je podatek, da je ta koncert izvedel dirigent Zubin Mehta z Ernestom Ačkunom kot solistom in Simfoničnim orkestrom Radio-televizije Beograd, 18. januarja 1960. Delo

je bilo izvedeno v beograjski dvorani Kolarac, na prvem koncertu cikla „Mladi, ki osvajajo svet“.

Skladateljski opus Zlatana Vaude govori o njegovem širokem zanimanju za različne glasbene forme in doživetja, v njegovih delih pa se opažajo stilne značilnosti neoklasicizma. Prejel je številne nagrade Združenja skladateljev Srbije, ter Vukovo nagrado za življenjsko delo kot skladatelj, dirigent in pedagog. Toda, kljub skladbam, med katerimi so mnoge tudi danes prisotne na koncertnih in glasbeno-scenskih podjih, je njegov priimek bil in ostal sinonim za Otroški zbor Radio-televizije Beograd.

Znanstveni prispevki in strokovna besedila o posameznih segmentih življenja in dela Zlatana Vaude so maloštevilni, do sedaj pa tudi ni nastala monografija, ki bi na popoln način predstavila njegovo osebnost. Zato je namen te številke spodbuditi vprašanja in dialoge o delu tega izjemnega umetnika. V tej številki časopisa *Slovenika* je objavljenih šest člankov, ki se ukvarjajo z različnimi vidiki delovanja Zlatana Vaude, v kulturno-umetniškem življenju Srbije. Temat se začne s člankom Anice Sabo, z naslovom „Zlatan Vauda (1923–2010) – Retrospekcije: izzivi tolmačenja glasbenega toka“, v katerem avtorica predstavi avtentičen pogled in temeljito analizo glasbenega toka *Retrospekcij*, komornega dela, komponiranega za violino in violončelo – sicer del avtoričine širše raziskave o fenomenu *treh akordov* Zlatana Vaude. Vanja Grbović se v svojem prispevku „Otroška opera *Ježeva hišica* Zlatana Vaude v luči različnih interpretacij“ ukvarja z edinstveno otroško opero, ki je nastala kot rezultat Vaudinega dolgoletnega zavzetega dela z najmlajšimi. Analiza tega dela temelji na treh ravneh: na ravni skladateljeve ideje (partitura), na ravni realizacije (rediteljska interpretacija) ter recepcije dela (glasbena kritika). V delu z naslovom „Zlatan Vauda in njegov opus med dvema domovinama“ Karmen Salmič Kovačić v svoji raziskavi izhaja iz dela Vaudine zapuščine, ki se nahaja v mariborski Univerzitetni knjižnici. Skozi ogled njegovih stikov z deželo rojstva, avtorica spozna vplive na Vaudin skladateljski opus in izvajalsko prakso. Aleksandra Paladin svoj pogled na teme otroškega zbora in Vaudinih dirigentskih ter pedagoških dejavnosti predstavi v prispevku z naslovom „Zlatan Vauda – dirigent Otroškega zbora Radio-televizije Beograd“. Dejavnost zbora je zaintrigirala tudi Nino Aksić, ki v članku „Prisluhnimo koncertnemu plakatu in programu: Zlatan Vauda in Otroški zbor RTB“ na primerih iz zapuščine Zlatana Vaude rekonstruira delo dirigenta in Otroškega zbora Radio-televizije Beograd, skozi specifičen kulturološki pogled, z namenom predstavitve Vaude kot udeleženca v oblikovanju in udejanjanju kulturne politike, ki zajema zborovsko delo z otroki. Zanj članek o Vaudi, „*Prispevek k jubileju – Pregled zvočnega arhivskega gradiva Zlatana Vaude v Fonoteki Radio Beograda*“ avtorice Irine Maksimović Šašić, na kreativen način predstavi popisan in sistematiziran katalog Vaudinih avtorskih stvaritev, ki se

nahajajo v okviru Fonoteke Radio Beograda. Skozi dostopno zvočno arhivsko gradivo avtorica obravnava Vaudino umetniško osebnost s treh vidikov: kot skladatelja, kot dirigenta in kot skladatelja ter dirigenta lastnih del. Objavljeni prispevki naj bi spodbudili obravnavo in zastavili nova vprašanja v zvezi z ustvarjanostjo in umetniško dejavnostjo Zlatana Vaude.

V rubriki „Varia“ nadaljujemo z intervjuji Helene Rill z migrantkami iz Slovenije v Srbijo. Darko Ilin se v svojem prispevku ukvarja z Wiki-source platformo, kot knjižnico slovenske književnosti in kulture, Tjaša Markežič pa piše o slovanskih jezikih pri pouku slovenskega jezika v gimnaziji. Zadnji članek v tej rubriki, „Arhitektura vzgojnovarstvenega zavoda v novobeograjskem stavbnem otoku 28“, je delo Gorana Anđelkovića.

Jubilarno obletnico – sto let od rojstva kreativnega in inventivnega Zlatana Vaude, smo obeležili s spodbudnimi prispevki, ki bodo v prihodnosti navdihnili raziskovalce, za ukvarjanje s preučevanjem in analiziranjem njegove glasbe ter umetniškega dela. Ljubezen, ki jo je imel do svojega poklica, je nemogoče predstaviti z besedo, toda stvaritve v mnogih vejah umetnosti kažejo na Vaudino trdno prepričanje (in v tem duhu si tudi želimo obeležiti to obletnico), da je „treba ljubiti, da bi se vedelo in je treba vedeti, da bi se ljubilo“.